

พระสงฆ์กับการสงเคราะห์ชุมชน

ผศ.ดร.ประเสริฐ ปอนถิ่น
อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

บทนำ

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่หลักคือการศึกษาตามหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา เนื่องจากพระสงฆ์คือสาวกของพระพุทธรเจ้า หลังจากพระองค์ได้บรรลุธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้เริ่มเผยแผ่พระธรรมวินัยของพระองค์ เริ่มจากเทศนาธรรมให้แก่ปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี โดยมีพระอัญญาโกณฑัญญะบรรลุธรรมและเป็นพระสงฆ์รูปแรกในพระพุทธศาสนา จนกระทั่งมีผู้บรรลุธรรมที่เป็นพระอรหันต์ในพรรษาแรกจำนวน ๖๐ รูป งานอันเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์คือ “สั่งสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยด้วย” ก็เกิดขึ้นโดยพระผู้มีพระภาคเจ้าได้รับสั่งให้ท่านเหล่านั้นมาประชุมกัน แล้วรับสั่งแก่ท่านเหล่านั้นว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราและเธอทั้งหลายพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวตาและมนุษย์ทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันสมบูรณ์ด้วยอรรถและพยัญชนะ สัตว์ที่มีรูปในจักขุอันน้อยมีอยู่ หากไม่ได้ฟังธรรมจักเสื่อมจากธรรม ผู้ที่อาจจรรู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราเองก็จะไปยังตำบลอรุเวลาเสนาณิกม เพื่อแสดงธรรม” ด้วยเหตุนี้เองพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทที่สำคัญกับชุมชน มีหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมให้กับประชาชนเพื่อให้เกิดความสุขสงบในการดำเนินชีวิต สามารถดำเนินชีวิตของตนในสังคมอย่างรู้เท่าทันกับความเป็นจริง และนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธรองค์ไปประพฤติปฏิบัติ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป

ความหมาย

ความหมายของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา มีนักวิชาการแบ่งพระสงฆ์ออกเป็น ๒ ประเภทด้วยกัน คือ^๑

๑. อริยสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้าผู้บรรลุมรรคผลตั้งแต่ระดับต้นจนถึงสูงสุด แบ่งออกเป็น ๔ ระดับได้แก่

๑.๑ พระโสดาบัน หมายถึง ผู้ละกิเลส ๓ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ (ความเห็นเป็นเหตุถือตัวตน) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) สีลัพพตปรามาส (การยึดถือศีลและวัตรอย่างมกมายหรือไม่เข้าใจความมุ่งหมายที่แท้จริง) พร้อมทั้งมีศีลบริบูรณ์ สมาธิและปัญญาพอประมาณ

๑.๒ พระสกทาคามี หมายถึง ผู้ละกิเลส ๓ อย่างข้างต้นได้ พร้อมทั้งมีศีลบริบูรณ์สมาธิและปัญญาพอประมาณ และยังมีราคะ โทสะ โมหะให้เบาบางลงได้ด้วย

๑.๓ พระอนาคามี หมายถึง ผู้ละกิเลสเพิ่มขึ้นอีก ๒ อย่างคือ กามราคะ (ความกำหนัดยินดีในกามารมณ์) และ ปฏิฆะ (ความกระทบกระทั่งแห่งจิตใจ ความโกรธ) พร้อมทั้งมีศีลและสมาธิบริบูรณ์ปัญญาพอประมาณ

๑.๔ พระอรหันต์ หมายถึง ผู้ละกิเลสที่ละเอียดได้อีก ๕ อย่างคือ รูปราคะ (ความติดใจในรูปธรรม) อรูปราคะ (ความติดใจในอรูปธรรม) มานะ (ความถือตัวหรือสำคัญตนว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้) อุทธัจจะ (ความฟุ้งซ่าน) อวิชชา (ความไม่รู้จริง) พร้อมทั้งมีศีล สมาธิและปัญญาบริบูรณ์

๒. สมมติสงฆ์ หมายถึง กุลบุตรผู้บวชเข้ามาเป็นภิกษุ ยังเป็นปุถุชนอยู่เช่นสามัญชนทั่วไป แต่อบรมบ่มนิสัย พัฒนาฝึกฝนตนเอง ปฏิบัติเพื่อความสะอาด สว่าง สงบ แห่งจิตใจ สมมติสงฆ์นี้จะต้องมีภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปในการประกอบสังฆกรรมในแต่ละประเภท

กล่าวโดยสรุป พระสงฆ์ หมายถึง สาวกที่เข้ามาบวชเป็นบรรพชิต ผู้ซึ่งสละเรือนออกบวชตามพระพุทธเจ้า หลังจากได้ฟังคำสั่งสอนแล้วเกิดความเลื่อมใส ต้องการจะได้บรรลุธรรมตามพระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ปฏิบัติตามธรรมและวินัยที่กำหนดไว้เฉพาะสำหรับภิกษุ จำนวน ๒๒๗ ข้อ ดังนั้น พระสงฆ์จึงมี ๒ ประเภท อันได้แก่ สมมติสงฆ์ และอริยสงฆ์ตามที่กล่าวแล้วข้างต้นและเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์ เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและปฏิบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัย เป็นผู้นำคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ตนได้ศึกษาอบรมมาอย่างดีแล้วไปสั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติตาม และเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ จัดเป็นรัตนะหนึ่งในจำนวนรัตนะสามหรือพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่พระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ พระสังฆรัตนะ

^๑ มานพ นักการเขียน, พระพุทธศาสนากับโลกปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒-๓.

ความหมายของสังคมสงเคราะห์

สังคมสงเคราะห์มีนักวิชาการด้านสังคมสงเคราะห์ศาสตร์หลายท่านได้ให้คำจำกัดความและคำอธิบายความหมายของงานสังคมสงเคราะห์ ไว้ดังนี้

Herbert H. Stroup (1960)^๒ ศาสตราจารย์ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา แห่ง Brooklyn College ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “การสังคม คือ ศิลปะของการนำเอาทรัพยากรตลอดจนความคิดมาพิจารณาใช้เพื่อช่วยบรรเทาความต้องการของเอกชน กลุ่มชน และชุมชน โดยใช้วิธีการตามหลักวิทยาศาสตร์ เพื่อจะช่วยให้บุคคลช่วยตัวเองได้”

นันทนีย์ ไชยสุต (๒๕๑๖)^๓ ได้ให้ความหมายของการสังคมสงเคราะห์ไว้ว่า “การสังคมสงเคราะห์ หมายถึง การจัดให้มีมาตรการต่างๆ เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเป็นรายบุคคล เป็นกลุ่มหรือทั้งชุมชน โดยใช้หลักทฤษฎีของการสังคมสงเคราะห์เป็นแนวปฏิบัติ ผู้ที่ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์หรือที่เรียกว่า นักสังคมสงเคราะห์” จะต้องปฏิบัติงานนี้โดยใช้หลักวิชาชีพหรือนัยหนึ่งก็คือ ใช้หลักการ วิธีการ และกระบวนการของสังคมสงเคราะห์ ไม่ใช่เพียงแค่หยิบยื่นสิ่งที่มีปัญหาต้องการก็เป็นอันใช้ได้ นับว่าได้ให้บริการสังคมสงเคราะห์แล้ว”

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)^๔ ได้ให้ความหมายสังคมสงเคราะห์ไว้ว่า สังคมสงเคราะห์ หมายถึงการยึดเหนี่ยวจิตใจ ประสานหมู่ชนไว้ให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือการให้สังคมเกาะกุมคูกันอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตกไม่กระจัดกระจาย ดังนั้น ความมุ่งหมายของสังคมสงเคราะห์ จึงไม่เป็นเพียงเอาอะไรไปให้เขา ไม่ใช่เอาบริการไปให้ เอาทรัพย์สินเงินทองไปให้ แต่หมายถึงการทำให้สังคมรวมใจกันผนึกยึดเหนี่ยวกันไว้ได้ การสังคมสงเคราะห์ เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ เพื่อให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักแห่งการสงเคราะห์ไว้ สามารถนำมาใช้ในงานสังคมสงเคราะห์ได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็ได้กล่าวเชิงสรุปเกี่ยวกับพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์ดังนี้

การสังคมสงเคราะห์ คือการสงเคราะห์สังคมแต่ถ้าแปลให้ลึกกว่านั้น ก็มีความหมายทางธรรมสงเคราะห์ คำบาลีเป็น สงคห (สังคห) แปลว่า ประมวล รวบรวม จับมารวมเข้าด้วยกัน ยึดเหนี่ยวใจให้รวมกันเป็นหนึ่ง ผูกใจกันไว้

^๒ Herbert H. Stroup. Social Work : An introduction to the Field. 2nd col. New York : American Book, 1960, p 1-2.

^๓ นันทนีย์ ไชยสุต, การบริการสังคมสงเคราะห์ในโรงเรียน. เอกสารเผยแพร่วิชาการสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖, หน้า ๖.

^๔ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), คินสู่ความหมายแท้ของสังคมสงเคราะห์, นิตยสารการประชาสงเคราะห์. ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๒ (มี.ค.-เม.ย. ๒๕๓๒) : หน้า ๖๙-๗๓.

สังคห ที่แปลว่า ยึดเข้าไว้ด้วยกันนั้น หมายถึง ยึดในแง่นามธรรมและยึดในแง่รูปธรรม ทางนามธรรม คือยึดเหนี่ยวผูกจิตใจให้รวมกันไว้เป็นหนึ่ง ทางรูปธรรม คือให้คนมารวมกัน ประสานเข้าด้วยกัน ดังนั้น สังคมสงเคราะห์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือ ทำให้สังคหรวมกันได้เป็นหนึ่งเดียว ทั้งรวมใจและรวมกาย

กล่าวโดยสรุป การสังคหสงเคราะห์เป็นการทำงานที่เป็นศาสตร์ เป็นศิลป์ และวิชาชีพ ในอันที่จะดำเนินการเพื่อป้องกัน แก้ไขช่วยเหลือ และส่งเสริมให้ผู้ที่ประสบความเดือดร้อนต่าง ๆ ซึ่งไม่สามารถจะช่วยเหลือตนเองได้ ให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองได้ต่อไป การทำงานสังคหสงเคราะห์เป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทั้งของเอกชน กลุ่มชน และชุมชน ที่สำคัญงานสังคหสงเคราะห์เป็นการทำงานแบบสหวิชาชีพ โดยต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกฝ่ายต้องมีความตระหนักและให้ความมีส่วนร่วมทั้งทางกาย และทางใจ ผนึกกำลังให้เป็นไปในแนวเดียวกันในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ชาติที่ประสบปัญหา โดยใช้หลักกรรมทางศาสนา โดยเฉพาะความเมตตากรุณาต่อผู้ประสบปัญหาในการช่วยเหลือ เป็นต้น

บทบาทของพระสงฆ์กับชุมชน

ในบทความนี้ผู้เขียนมีความรู้สึกห่วงใยพระพุทธศาสนา อันเนื่องจากปัจจุบันสถานการณ์หลายอย่างที่บ่งบอกถึงความไม่เป็นปกติ อาจทำให้กระทบต่อพระพุทธศาสนาได้ ซึ่งหากมองย้อนหลังไปดูว่าพระพุทธศาสนานั้นได้เริ่มก่อตั้งมาสองพันกว่าปีแล้ว บางที่อาจจะทำให้ประมาทหรือหลงทางไม่ระมัดระวังในบทบาทหน้าที่ของตน ซึ่งพระพุทธศาสนานั้นก็พุทธบริษัทสี่ช่วยกันทะนุบำรุง เป็นผู้ช่วยกันในการสืบทอดเผยแผ่ให้อนุชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป แต่ด้วยภาระหน้าที่ในการนำคำสั่งสอนไปเผยแผ่นั้น ผู้เขียนก็ยังมองว่าพระสงฆ์นั้นเป็นผู้สืบศาสนทายาทที่จะต้องทำหน้าที่เป็นแนวหน้าในการนำหลักกรรมทางพระพุทธไปสู่สังคม ให้ประชาชนได้นำหลักกรรมไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความสุขได้อย่างแท้จริง

บทบาทของพระสงฆ์มีนักวิชาการได้กล่าวถึงบทบาทไว้ต่าง ๆ^๕ ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์เกี่ยวกับการศึกษาไว้ว่า “เดิมนั้นการศึกษาของไทยมีพระสงฆ์เป็นผู้จัดการศึกษาและอาศัยเป็นสถานศึกษา ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นแนวคิดการศึกษาแบบตะวันตก แบ่งออกเป็นจริยศึกษา พุทธิศึกษา พลศึกษาและหัตถศึกษา ในส่วนของจริยธรรมศึกษานั้น ราชการไม่ได้เน้นในการนำมาสอนนักเรียน แต่จะเน้นพุทธิศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา จนกระทั่ง

^๕ พระมหาบุญมี โททำ, บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๔๐-๔๕.

ถึงปัจจุบัน ในส่วนของจริยศึกษาที่ว่านั้น หลักสูตรก็เป็นไปเพื่อการท่องจำไม่ได้ฝึกให้ผู้ศึกษานำไปปฏิบัติ เพื่อขัดเกลาความประพฤติและจิตใจของตน

พระราชวรมุนี (ประยูรช ปยุตโต) ได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ไว้ว่า “การที่พระสงฆ์มีบทบาทอย่างไรนั้น คงอยู่ที่หลักการ อันมีอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว คือในฝ่ายตนเองก็มีหน้าที่ในการศึกษาปฏิบัติ คือศึกษาเพื่อให้ตนปฏิบัติได้ถูกต้อง และพร้อมทั้งสามารถแนะนำแก่ผู้อื่นได้ด้วย ในฝ่ายความสัมพันธ์กับสังคมคฤหัสถ์ ก็มีหน้าที่ให้การศึกษา การเผยแพร่ และการสงเคราะห์ พร้อมกับการปฏิบัติหน้าที่ทางสมณเพศของตน รักษาเกียรติ และความบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์ไว้ด้วย

ทินพันธ์ นาคตะ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ว่า สำหรับหน้าที่หลักของพระภิกษุสงฆ์ก็คือ การศึกษาประพฤติปฏิบัติธรรม ส่วนหน้าที่ที่มีต่อสังคมนั้นว่ามีอยู่หลายประการกล่าวคือ นอกจากจะมีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมบางอย่างของวัดแล้วพระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตามและอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ยิ่งไปกว่านี้ พระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แก่ชาวบ้านอีกด้วย พระภิกษุสงฆ์ผู้มีความรู้สูงกว่าชาวบ้านเป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นครู เด็กผู้ชายจะถูกส่งไปเป็นศิษย์วัด หรือสามเณร เพื่อเรียน การอ่าน การเขียน และเรียนวิชาเลขคณิตอย่างง่าย ๆ รวมทั้งรับการอบรมทางศีลธรรม และหลักธรรมของศาสนา ทำให้เด็กชายส่วนมากอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้ในด้านจริยธรรมของสังคม

ผศ.คณินนิตย จันทบุตร ได้จำแนกบทบาทของพระสงฆ์ไว้ ๓ ประการ คือ

๑. การพัฒนาคุณภาพพลเมืองด้านคุณธรรมและจริยธรรม
๒. การสงเคราะห์ประชาชน เช่น การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิต งานประเพณีส่วนรวม และงานเทศกาลต่าง ๆ
๓. การช่วยเหลือทางราชการ โดยเฉพาะการรักษาความปลอดภัยของชาติและกิจการทางสังคม จิตวิทยา เป็นต้น

พระเทพเวที (ประยูรช ปยุตโต) กล่าวว่า ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับสังคมสงฆ์ ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกันเองจะเห็นได้ชัดเจนจากบทบัญญัติต่างๆ ในวินัยของสงฆ์ มีการอยู่ร่วมกันเป็นวัด การกำหนดเขตสีมาอุโบสถการปวารณา การกรานกฐิน พุทธบัญญัติที่ให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการต่างๆ ซึ่งเรียกว่าสังฆกรรมมีการอุปสมบท การระงับอธิการณ์ ตลอดถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีการเคารพกันตามอาวุโส เป็นต้น

๒. ความสัมพันธ์ในสังคมส่วนรวมระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ คือว่าพระสงฆ์ถูกกำหนดให้ต้องฝากชีวิตไว้กับคฤหัสถ์ เริ่มแต่อาหารซึ่งพระสงฆ์เป็นอยู่ด้วยบิณฑบาตถืออาหารที่คฤหัสถ์ถวายตลอดจนปัจจัย ๔ อย่างอื่น ๆ และความเป็นอยู่ที่ต้องอาศัยคฤหัสถ์เป็นประจำ เป็นข้อบังคับอยู่ในตัวให้ชีวิตของพระสงฆ์ผูกพันกับสังคมของคฤหัสถ์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้ คือ มาตรา ๑๕ ตรี ในส่วนที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ในข้อที่ ๓ ว่า มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ทำให้กล่าวได้ว่า หน้าที่ของพระสงฆ์นั้นมีอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. การศาสนศึกษา	๒. การศึกษาสงเคราะห์
๓. การเผยแผ่	๔. การสาธารณูปการ
๕. การสาธารณสงเคราะห์	

ในสถานการณ์ปัจจุบัน ผู้เขียนคิดว่าพระสงฆ์ก็ยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ คือ บทบาทในด้านการศึกษาเล่าเรียนและฝึกฝนตนเองตามคำสอนของพระพุทธองค์อยู่เสมอ เมื่อมีความรู้หลักธรรมคำสอนแล้วจึงนำมาสั่งสอนให้กับประชาชนให้ปฏิบัติตาม และตัวพระสงฆ์เองก็เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม และการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์กับชุมชนหรือช่วยเหลือประชาชนในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น ตัวพระสงฆ์เองต้องปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์มากขึ้น โดยไม่ต้องรับคือไม่จำเป็นต้องให้มีใครมานิมนต์ก่อนค่อยทำงาน เพราะถ้าประชาชนมีความเป็นอยู่ไม่ดีก็ย่อมกระทบต่อความเป็นอยู่ของพระสงฆ์เช่นกัน ดังนั้นพระสงฆ์ควรทำความเข้าใจชุมชน ศึกษาและเข้าใจปัญหาประชาชน รู้ความต้องการของคนในชุมชน ศึกษาสภาพชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทางสังคม สภาพทางวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อถือ พิธีกรรม ค่านิยม การช่วยเหลือ ะเอื้ออาทร การแต่งกาย ภาษาพูด ลักษณะที่อยู่อาศัย สภาพทางเศรษฐกิจ ประชาชนมีความเป็นอยู่อย่างไร ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง สภาพสิ่งแวดล้อมชุมชน สภาพสุขลักษณะชีวิตและความเป็นอยู่ องค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้านเมืองครุฑไต่บ้าง และที่สำคัญต้องศึกษาสภาพปัญหาชุมชน เช่น ปัญหาคน ปัญหาการไม่มีที่ดินทำกิน จำนวนที่ครอบครอง ข้าวไม่พอกิน มีกี่ครอบครั้ว กี่คน ปัญหาเรื่องน้ำ น้ำกินน้ำใช้และน้ำใช้เพื่อการเกษตร เรื่องผลผลิตเกษตร เรื่องราคาผลผลิต มีปัญหาเป็นอย่างไร ปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัย และสาธารณสุขขั้นมูลฐาน สมาชิกในหมู่บ้านมีความต้องการอบรมความรู้เรื่องอะไรบ้าง ปัญหาเรื่องยาเสพติด โสเภณี เอคส์ ปัญหารุนแรงหรือไม่ ปัญหาของคนยากจน คนชรา คนพิการ เด็กที่ขาดความรักความอบอุ่น ปัญหาเรื่องยังไม่มีสัญชาติ ปัญหาเรื่องหนี้สิน เรื่องอบายมุข ปัญหาเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาเรื่องศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน และปัญหาเรื่องความ

สามัคคีของคนในหมู่บ้าน เป็นต้น และทำโครงการช่วยเหลือตามความต้องการของชุมชน โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดปัญหาของตนเอง ร่วมวางแผน และร่วมลงมือทำ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนของตน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความรักความสามัคคีในหมู่คณะ ถ้าหากชุมชนมีความรักมีความศรัทธาพระสงฆ์ก็จะทำให้เป็นที่พึ่งพิงให้แก่ประชาชนได้ จะทำให้เกิดความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

ผู้อ่านอาจจะถามว่าพระสงฆ์ทำไมต้องมีการศึกษาเกี่ยวกับชุมชน ปัญหาของชาวบ้านด้วย ถ้ามองดูเผินๆ อาจจะไม่ค่อยเกี่ยวเท่าไร แต่ผู้เขียนในฐานะทำงานด้านสังคมสงเคราะห์เห็นว่าเป็นบทบาทพระสงฆ์ควรทำงานร่วมกับคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น ประชาชนหวังความช่วยเหลือจากภิกษุสงฆ์ในด้านตัวอย่างมองความดีงาม และผู้นำทางคุณธรรม โดยเฉพาะความเคร่งครัดทางวินัย และความเป็นผู้สันโดษ มักน้อย วัดเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจของผู้มีทุกข์ ต้องการเห็นวัดเป็นที่สงบ เยือกเย็น สะอาดร่มรื่น มีระเบียบ พระสงฆ์ควรเข้าหาประชาชน ปลอดภัย ให้กำลังใจ แนะนำแนวทางแก้ปัญหาชีวิตให้ ประชาชนต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชนบท ให้ความร่วมมือสนับสนุนให้เกิดการรวมพลัง แก้ปัญหาต่าง ๆ ประชาชนต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาด้านต่าง ๆ ทั้งด้านหลักธรรมของพระศาสนา และการอาชีพ การปฏิรูปจิตใจของประชาชน ควรริเริ่มที่วัด เป็นต้น พระสงฆ์ควรสงเคราะห์ชุมชนในการพัฒนา ๒ ด้าน คือ

๑. พัฒนาด้านจิตใจของคนในชุมชน เพราะสังคมปัจจุบันมีการพัฒนาด้านวัตถุอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้ประชาชนโน้มเอียงไปด้านวัตถุนิยมมากจนเกินไป ไม่ค่อยเห็นความสำคัญทางด้านจิตใจ ทำให้จิตใจเสื่อมถอยลงไป จึงควรอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรมให้ประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

๒. การพัฒนาด้านวัตถุ ควรเน้นด้านสาธารณูปโภคให้ประชาชน เช่น ถนน แห่ลงน้ำ การอนุรักษ์ป่าสิ่งแวดล้อมรอบชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนให้สามารถดำรงชีพได้ เป็นต้น

ถ้าพระสงฆ์ทำงานอย่างเข้มแข็งทำให้ชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคี ทำให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา หนทางนี้เองที่จะสามารถตอบสนองหรือทำให้ประชาชนบรรลุถึงประโยชน์ที่เป็นเป้าหมายหลักของมนุษย์อยู่ ๓ ระดับ คือ

๑. จุดหมายขั้นต้น หรือประโยชน์ปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์) ได้แก่ ความสุขสมบูรณ์อันเกิดจากการมีทรัพย์สินเงินทอง มีฐานะทางเศรษฐกิจของตนและครอบครัวสมบูรณ์ดี มีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข มีสุขภาพพลานามัยดีหนทางที่จะได้มาซึ่งทรัพย์สมบัติ เป็นต้น

๒. จุดหมายขั้นกลางหรือประโยชน์เบื้องหน้า (สัมปรายิกัตถประโยชน์) ได้แก่ ความสุขที่จะพึงได้พึงประสบในภพใหม่ หรือในชาติหน้า หรือการได้สุคติภพในชาติหน้า เป็นประโยชน์ที่สูงขึ้นกว่า และเป็นประโยชน์ที่ละเอียดสุขุมกว่าประโยชน์ในระดับแรก

๓. ประโยชน์สูงสุด (ปรมาตถประโยชน์) ได้แก่ การบรรลุมรรคผลนิพพาน อันเป็นภาวะที่ดับกิเลส และกองทุกข์ทั้งปวง

กล่าวโดยสรุป ในสภาวะการณ์เช่นนี้พระสงฆ์จะนิ่งนอนใจไม่ได้แล้ว มีอยู่ทางเดียวที่พระสงฆ์ต้องทำงานใกล้ชิดกับชุมชน ต้องเรียนรู้ชุมชน และรับรู้ความต้องการของประชาชน ว่าต้องการอะไรและพระสงฆ์ซึ่งเป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชน ควรทำงานเชิงรุกให้มากขึ้น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการทำงาน บ้านกับวัดต้องผนึกกันให้เหนียวแน่นยิ่งขึ้น ร่วมคิด ร่วมทำกับชาวบ้าน ร่วมทำโครงการกับชุมชนมากยิ่งขึ้น พระสงฆ์เองต้องเป็นแกนกลางของชุมชน วัดควรเป็นศูนย์กลางแห่งการขับเคลื่อนในด้าน การพัฒนา พระสงฆ์ควรทำงานเป็นผู้ประสาน กระตุ้น ส่งเสริม เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งสองด้าน คือ ด้านจิตใจ และด้านวัตถุ ให้มีการพัฒนาควบคู่กันไป ไม่ควรให้ประชาชนโดยเฉพาะชุมชนที่พระสงฆ์เอง ต้องอาศัยปัจจัยสี่จากชาวบ้านให้มีความทุกข์ ความเดือดร้อน แต่ถ้าพระสงฆ์ทำงานร่วมกับชุมชน อย่างจริงจัง จะทำให้เกิดความศรัทธาเหนียวแน่นในพระพุทธศาสนา ในการพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้ไม่มี ช่องว่างที่จะทำให้ฝ่ายตรงกันข้ามโจมตีได้ และยังเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

นันทนีย์ ไชยสุด. การบริการสังคมสงเคราะห์ในโรงเรียน. เอกสารเผยแพร่วิชาการสังคม

สงเคราะห์ศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). คินสู่ความหมายแท้ของสังคมสงเคราะห์. นิตยสารการประชา-
สงเคราะห์. ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๒ (มี.ค.-เม.ย. ๒๕๓๒) : ๖๙-๗๓.

พระมหาบุญมี โททำ. บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑.

มานพ นักการเรียน. พระพุทธศาสนากับโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

Herbert H. Stroup. Social Work: An introduction to the Field. 2nd col. New York :
American Book, 1960.

